

شناسایی و درمان

اختلالات دیکته نویسی

حسن شفیعی - کارشناس ارشد روان سنجی

اعظم محمودزاده - کارشناس ارشد روان شناسی کودکان استثنایی

یا صحبت کردن مشکل دارند، در زمینه‌ی نوشتن نیز ناتوانی‌های قابل توجهی از خود نشان می‌دهند. این نوع مشکل در مشق نوشتن، انشا نوشتن یا دیکته نوشتن کودکان قابل مشاهده است. این قبیل کودکان علاوه بر این که در نوشتن بسیار کند هستند.

دست‌خط بد آن‌ها، اغلاط انشایی‌شان را مضاعف جلوه می‌دهد. آن‌ها به فاصله‌ی حروف و کلمات از هم‌دیگر و نقطه‌گذاری‌ها توجه نمی‌کنند و بعضاً بخشی از کلمه را جا می‌اندازند. در نوشتن انشا نمی‌توانند از لغات و جملات متنوع و پرمفهوم استفاده کنند. بنابراین، در بررسی وضعیت کودکان ناتوان در یادگیری توجه به دست نوشته‌های آن‌ها کاملاً ضروری است. در بسیاری از کودکانی که در زمینه‌ی نوشتن مشکل دارند، این مشکل تا سنین جوانی و بزرگسالی به گونه‌ای مشاهده می‌شود. نارسایی در دست‌خط دانش‌آموزان می‌تواند مربوط به ضعف آنان در هماهنگی‌های ظریف حرکتی باشد. به عبارت دیگر، بعضی از ایشان نمی‌توانند به نحو مطلوب اطلاعات دیداری دریافتی را که کنش‌های ظریف حرکتی انتقال دهند. (افروز، ۱۳۸۵).

درمان

هدف اکثر درمان‌ها، اصلاح کاستی‌های مورد مشاهده در کلمه‌بندی نوشتاری است. از این رو، اکثر برنامه‌های درمانی در این زمینه فرایند نوشتن را به گام‌های کوچک‌تر تقسیم می‌کنند و برای هر سطح تمرین‌هایی را تدارک می‌بینند. در درمان اختلال کلمه‌بندی نوشتاری، تمرین کافی ضرورت بسیار دارد. چنین درمانی به جای تصحیح متون دانش‌آموز مبتلا، به صورتی مکانیکی بر رشد و تحول کلمه‌بندی نوشتاری متمرکز می‌شود و شرایطی پدید می‌آورد که این نظرها به روشنی در ذهن نویسنده نقش ببندد و به درستی روی کاغذ آمده و فهمیده شوند. (لطفی کاشانی و وزیری، ۱۳۸۳).

طرح آموزش انفرادی IEP: IEP طرحی گسترده از فعالیت‌های آموزشی است که به منظور رفع ضعف‌های موجود در زمینه‌های خاص تحصیلی طراحی می‌شود. اصولاً IEP می‌بایست به صورت برنامه‌ای یک ساله یا برای یک ترم خاص طرح شده و مقاصد و اهداف برنامه و راه‌های دستیابی به آن‌ها در آن گنجان شود. (اچ، ایلوارد، ۱۳۷۷). واقعیت این است که اشتباهاتی که کودک مرتکب می‌شود، از یک نوع و یک سنخ نیستند تا بتوان با اتخاذ یک روش همه‌ی آن را از بین برد و به پیشرفت وی اطمینان یافت. برای دستیابی به راه‌حل ساده و امیدوارکننده، بهتر است ابتدا با اجرای آزمون هوشی از طبیعی بودن هوش کودک اطمینان یابیم. اگر کودک در سایر درس‌ها و فعالیت‌هایش

واژه‌ی نوشتن به مجموعه‌ای از مهارت‌های نوشتاری مرتبط با یکدیگر اشاره دارد. این مهارت‌ها عبارت‌اند از:

۱. انشا یا توانایی خلق عقاید و بیان آن‌ها در ساختار دستوری قابل قبول، به گونه‌ای که با اصول سبک‌شناسی ادبی مطابقت کند.
۲. هجی کردن یا توانایی استفاده از حروف برای ساختن کلمات به همان صورت که مورد استفاده قرار می‌گیرند.
۳. دست‌خط یا توانایی نگارش فیزیکی علائم نوشتاری که برای هر نوع نوشتن و انشا ضروری است (دی، هامیل، ۱۳۸۱).

بسیاری از کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری از به کارگیری شکل نوشتاری زبان - کلمه‌بندی نوشتاری - در حکم یک ابزار ارتباطی مؤثر ناتوان هستند. عده‌ای از این کودکان نمی‌توانند نظر خود را کلمه‌بندی کنند و به صورت نوشتار درآورند. برخی دیگر نیز مرتکب خطاهای دستوری و نحوی می‌شوند. مشکل اصلی این کودکان ناتوانی آن‌ها در سازمان دادن به افکار خویش و تبدیل آن‌ها به شکل صحیح نوشتاری است. به این ترتیب، کودکان مبتلا هر چند معمولاً قادرند افکار خود را به طور شفاهی به اختصار مطرح کنند، در بیان افکار در چارچوب و قالب کلمه‌ها و نوشتار ناتوان‌اند یا نوشته‌هایشان بی‌سازمان، معشوش و بدون نظم است (لطفی کاشانی و وزیری، ۱۳۸۳).

از این رو، کلمه‌بندی نوشتاری مهارتی است که کودک پس از گفتار و خواندن آن را فرا می‌گیرد و در آن تسلط پیدا می‌کند. مبتلایان به این اختلال پس از ورود به دبستان خیلی زود در هجی کردن کلمات و کلمه‌بندی افکار خود طبق موازین دستوری، ضعف نشان می‌دهند. نوشتار آن‌ها حاوی تعداد زیادی اشتباه است. جملات شفاهی و کتبی کودکان مبتلا، با بالا رفتن سن ابتدایی‌تر می‌شود و در آن‌ها کلمه‌های انتخابی اشتباه و نامناسب، بندهای آشفته و فاقد توالی و تداوم مناسب بسیار می‌توان یافت. به علاوه، در کودکان مبتلا کاهش شدید توانایی هجی کردن درست کلمات به وجود می‌آید. این کودکان در درازمدت احساس مستمر بی‌کفایتی، حقارت، جدایی و بیگانگی پیدا می‌کنند، به دلیل نشان دادن عملکرد تحصیلی ضعیف و ناتوانی در کسب مهارت‌های تحصیلی، نسبت به مدرسه و انجام دادن تکالیف بی‌علاقه می‌شوند و فرار از مدرسه و اختلال سلوک نشان می‌دهند. به دلیل احساس بی‌کفایتی و شکست در تحصیل دچار خشم و ناامیدی شده یا به دلیل احساس فزاینده‌ی جدایی، بیگانگی و درماندگی، دچار افسردگی مزمن می‌شوند و در بزرگسالی مشاغلی را انتخاب می‌کنند که حداقل مهارت‌های مربوط به نگارش را داشته باشند (همان).

بعضی مواقع دیده می‌شود که کودکان ناتوان در یادگیری، که در خواندن

مثل دیگر کودکان معمولی باشد، به اجرای آزمون نیاز نداریم. بعد از کسب اطمینان از عادی بودن هوش دانش آموز باید اشتباهات متعدد او در دیکته را از روی دفتر دیکته‌اش یادداشت کنیم. برای مثال، اگر دانش آموز ۱۰ دیکته نوشته، تمام اشتباهاتی را که در آن دیکته‌ها مرتکب شده است، یادداشت می‌کنیم و در صدد یافتن علت یا علل آن برمی‌آییم. برای بررسی عینی‌تر، فرض می‌کنیم دانش آموزی در دیکته‌هایش در مجموع ۶۵ غلط داشته است. سپس تعداد کلمه‌هایی را که نادرست نوشته است و همچنین دیکته‌ی صحیح همان کلمات را به طوری که در جدول‌های بعد درج شده است، یادداشت می‌کنیم:

طراحی کند (تبریزی، ۱۳۸۱).
خوش‌بختانه در ایران منابع متعددی برای درمان نارسا نویسی، وارونه‌نویسی، قرینه‌نویسی و تمرین و تقویت انواع مهارت‌های مرتبط وجود دارد که خوانندگان عزیز را به مطالعه‌ی آن‌ها به‌ویژه کتاب درمان اختلالات دیکته‌نویسی دکتر مصطفی تبریزی ارجاع می‌دهیم.

شماره	غلط	درست	نوع اشتباه
۴۵	بنزار	بیزار	دقت
۴۶	قٲٲ	دید	قرینه‌نویسی
۴۷	اٲٲ	آدم	قرینه‌نویسی
۴۸	قٲٲ	دید	وارونه‌نویسی
۴۹	قٲٲ	رفت	قرینه‌نویسی
۵۰	قٲٲ	راضی	قرینه‌نویسی
۵۱	مارد	مادر	حافظه‌ی توالی دیداری
۵۲	ردخت	درخت	حافظه‌ی توالی دیداری
۵۳	آزرو	آرزو	حافظه‌ی توالی دیداری
۵۴	دادر	دارد	حافظه‌ی توالی دیداری
۵۵	مودر	مورد	حافظه‌ی توالی دیداری
۵۶	امیرالمومنین	امیرالمومنین	نارسا نویسی
۵۷	بسررب	رستم و سهراب	نارسا نویسی
۵۸	ندبندندر	نیستند	نارسا نویسی
۵۹	اشتباهات	اشتباهات	نارسا نویسی
۶۰	رفته‌اند	رفته‌اند	نارسا نویسی
۶۱	دوز	زود	تمیز دیداری-دقت
۶۲	چانه	خانه	تمیز دیداری-دقت
۶۳	زور	روز	تمیز دیداری-دقت
۶۴	دوس	دوش	تمیز دیداری-دقت
۶۵	بتر	تبر	تمیز دیداری-دقت

شماره	غلط	درست	نوع اشتباه
۲۳	گزند	گزند	حافظه‌ی دیداری
۲۴	امیرالمومنین	امیرالمومنین	آموزشی
۲۵	اصحاب	اصحاب	حافظه‌ی دیداری
۲۶	دیزنه پدر	دین پدر	آموزشی
۲۷	بحار	بهار	حافظه‌ی دیداری
۲۸	تلفزیون	تلویزیون	حساسیت شنیداری
۲۹	خراک	خوراک	آموزشی
۳۰	خوروس	خروس	آموزشی
۳۱	دمبال	دنبال	حساسیت شنیداری
۳۲	حسته	هسته	حافظه‌ی دیداری
۳۳	جاله	ژاله	حساسیت شنیداری
۳۴	ستل	سطل	حافظه‌ی دیداری
۳۵	پمبه	پنبه	حساسیت شنیداری
۳۶	بشغاب	بشقاب	حافظه‌ی دیداری
۳۷	جا انداختن کلمه	آمد	حافظه‌ی شنیداری
۳۸	صبحیح	صبح	دقت
۳۹	سبیز	سبز	دقت
۴۰	اروس	عروس	حافظه‌ی دیداری
۴۱	سرده	سپرده	دقت
۴۲	سیر	صبر	حافظه‌ی دیداری
۴۳	اصحابه	اصحاب	آموزشی
۴۴	کندم	گندم	دقت

شماره	غلط	درست	نوع اشتباه
۱	منزور	منظور	حافظه‌ی دیداری
۲	مسباک	مسواک	حساسیت شنیداری
۳	تجربه‌ها	تجربه‌ها	آموزشی
۴	آمدن	آمدن	حساسیت شنیداری
۵	نهفته	نهفته	دقت
۶	زمبور	زنبور	حساسیت شنیداری
۷	بنده‌گان	بندگان	آموزشی
۸	عسیل	عسل	دقت
۹	شوده‌ام	شده‌ام	آموزشی
۱۰	شعال	شغال	دقت
۱۱	روباها	رویاها	آموزشی
۱۲	هبله	حیله	حافظه‌ی دیداری
۱۳	خش	خوش	آموزشی
۱۴	می‌گفت	می‌گفت	آموزشی
۱۵	مقاره	مغازه	حافظه‌ی دیداری
۱۶	صب	صبح	حساسیت شنیداری
۱۷	گردش	گردش	دقت
۱۸	بلا	بلا	وارونه‌نویسی
۱۹	اٲٲ	آدم	وارونه‌نویسی
۲۰	داسبتان	داستان	دقت
۲۱	رفتن	رفتند	حساسیت شنیداری
۲۲	بشگلب	بشقاب	حساسیت شنیداری

با اندکی دقت در ۶۵ کلمه‌ای که به صورت یک جدول فهرست شده‌اند می‌توانیم دریابیم که واژه‌های شماره ۵۶ تا ۶۰ درست، اما کاملاً ناخوانا و نارسا نوشته شده‌اند. دیکته‌ی بقیه‌ی واژه‌ها غلط است اما تمام این غلط‌ها از یک نوع نیستند و می‌توان آن‌ها را در گروه‌های مختلفی جای داد. اولین کار مربی و درمانگر این است که غلط‌های املائی دانش آموز را یادداشت و تجزیه و تحلیل کرده و سپس نوع غلط‌ها را دسته‌بندی کند و با توجه به این که فراوانی غلط‌های املائی دانش آموز به کدام یک از انواع غلط‌ها مربوط می‌شود، برای درمان آن یک برنامه

منابع

۱. آج، ایلوار، الیزابت و اربراون، فرانک. تشخیص و سامان‌دهی ناتوانی‌های یادگیری، مترجم: رضا برادری، انتشارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی، تهران، ۱۳۷۷.
۲. افروز، غلامعلی، اختلالات یادگیری، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران، ۱۳۸۵.
۳. دی، هامیل، دونالد و آر.بارتسل، نت. آموزش دانش‌آموزان دارای مشکلات یادگیری و رفتاری، مترجم: اسماعیل بیابانگرد و محمدرضا نائینیان، انتشارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی، تهران، ۱۳۸۱.
۴. تبریزی، مصطفی. درمان اختلالات دیکته‌نویسی، انتشارات فراوان، تهران، ۱۳۸۹.
۵. لطفی کاشانی، فرح و وزیری، شهرام. روان‌شناسی مرضی کودک، انتشارات سپارن، ۱۳۸۳.

